مسئوولیت متن و شکل بدوش نویسندهٔ مضمون میباشد، عقیدهٔ نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاین نمی باشد

لیکوال: محمد محق
ژباړن: محب زغم

۲۰۲۰/۱۲/۲۴

ماته ببرۍ او زوروري څپې

د دیني افراطیت د ریښو او نښانو راسپړنه

(۷)

شپاړلسمه برخه

دین د هویت په حیث:

هویت څه دی؟ اجزا یې کومې دي؟ په ژوند کې مو څه نقش لري؟ موږ ورسره څه نسبت جوړولی شو؟ دین له هویت سره څه نسبت لري او څه ورنه بودېږي؟ په دې لیکنه کې هڅه کېږي چې دې پوښتنو ته ځوابونه ولټول شي.

د هویت تعریف:

هویت عربي کلمه ده چې د دریم شخص له ضمیر "هُوَ" یعنې "هغه" څخه د جعلي مصدر په بڼه رامنځته شوې ده. [په پښتو کې د دې کلمې تحت اللفظي ترجمه «هغه‌والی» دی. ژ] دا کلمه په پخوا وختونو کې غالباً په عرفاني او فلسفي ادبیاتو کې کارېدله خو نن سبا غالباً په سیاسي او حقوقي ادبیاتو کې کارېږي او د انګلیسي ژبې له Identity کلمې سره معادله ده. دا کلمه په آکسفورډ ډیکشنرۍ کې داسې توضیح شوې ده: هغه ځانګړنې، احساسات او باورونه چې وګړي له یو بله توپیروي.

هویت په عامه معنا ټولې هغه ځانګړنې رانغاړي چې وګړی ورباندې پېژندل کېږي. د بېلګې په ډول، کله چې یو څوک پېژنو، پوهېږو چې نوم یې څه دی، د چا زوی دی، څو کلن دی، په صورت څنګه دی، تور دی که سپین، دنګ دی که ټیټ، څه کمال او مهارت لري، د کوم ځای او کوم هېواد دی، قوم او ټوکم یې څه دی، په دین او مذهب دی، مورنۍ ژبه یې څه ده، په سیاسي لحاظ کومې ډلې ته نژدې دی، په اجتماعي لحاظ په کومه طبقه کې دی، کار او دنده یې څه ده... او دا ټولې خبرې د هغه هویت جوړوي.

څنګه چې یې وینو پورته یاده شوې هره خبره د وګړي په پېژندلو کې راسره مرسته کوي او له نورو سره د هغه توپیر راښیي. پخوا د منطق په علم کې ویل کېده چې که غواړو څوک یا شی وپېژنو، د هغه ذاتي ځانګړنې او عرضي خصوصیات باید وڅېړو او په همدې اساس یې تعریف کاندو. مثلاً د وګړي یوه ذاتي ځانګړنه خبرې کول دي او یو عرضي خصوصیت یې خندېدل دي. یعنې یو نارمل انسان معمولاً خبرې کولی شي خو تل خندان نه وي. اوس نو که وغواړو چې یو څوک په همدې ځانګړنو معرفي کړو، دا ځانګړنې به هغه یوازې له نورو ژوندیو موجوداتو بېل کړي خو ټول بنيآدمان همدغه ځانګړنې لري، نو د هغه شخصي هویت نه شو رامعلوم.

د چا شخصي هویت په لا دقیقو ځانګړنو بیانولی شو، مثلاً یو څوک مسلمان، شافعي مذهبی، د کردستان د شمالي سیمې او په ختـه کرد دی، ژبه یې کردي ده، هغه شتمن او د پاخه عمر او د دیموکرات ګوند غړی دی، هغه د یوه

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په خیر و لولـئ

ښار د ښوونې او روزنې رييس پاتې شوى دى، ښه ويناوال دى، له ورزش سره مينه لري، څو ادبي جايزې يې ګټلې دي ... لکه څنګه چې يې وينو، دغه هره خبره هغه وګړى لا ښه را پېژني او هويت يې لا ښه انځوروي.

سره له دې چې دغه هر عنصر د وګړي د شخصيت په رغولو کې اغېزناک وي خو معمولاً سياق/ کانټېکسټ راته وايي چې پر کوم عنصر زيات ټينګار وکړو او کوم عنصرونه څنډې ته پورې وهو يا يې ان له پامه وغورځوو. کله چې د چا سياسي هويت مهم شي، کله يې ديني، کله يې علمي او کله يې حقوقي يا ملي هويت. مثلاً که هماغه کس د ايران د کردستان وي، مذهب يې مهم شي، خو که د ترکيې د کردستان وي نو بيا دا چنداني مهمه نه ده چې هغه شافعي مذهبه دى، بلکې دا اهميت پيدا کوي چې د مورنۍ ژبې په اړه يې دريځ څه دى. په دې حالت کې د هغه عمر د لومړۍ درجې اهميت نه لري، خو که خبره د مصالحې او مذاکرې وي نو پوخ عمر مهم وي. نو په مختلفو سياقونو کې د هويت بېلابېل اړخونه تر نورو مهم ګڼل کېږي.

خو پخپله د شخص په نظر، نورې ځانګړنې مهمې دي. هغه ممکن تر خپل عمر، خپل سياسي مقام، تحصيل، پوهه يا نور مهارتونه مهم وګڼي ځکه چې همدا ځانګړنې هغه تر نورو بر کوي. خو ان پخپله وګړى هم تل يو شان فکر نه کوي. هغه هم سياق ته په کتلو سره خپله دا يا هغه ځانګړنه ياودي. مثلاً که خبره د تجربې وي، کېداى شي هغه خپل عمر ياد کړي خو که خبره د مذهبي مسايلو وي، نو خپله ديني کارنامه به ځلوي.

د هويت اهميت:

هويت ولې اهميت مومي؟ وګړي ولې په خپل هويتي عناصرو پورې نښلي؟ انسان د خپلو هويتي چارو په اړه ولې حساس دي او کله کله تعصب هم کوي؟ د چا پر هويتي عناصرو بريد، ولې هغه پاروي او کله کله خطرناکې پايلې لري؟

د وګړو په ژوند کې هويت ځکه مهم دى چې ګټې يې ورپورې غوټه دي، البته ګټې چې يادوو مادي او معنوي ګټې دواړه مو منظور دى. هويت د هر چا د تشخص او پېژندلو پولې معلوموي او مستقل حقوقي شخصيت ور ته ورکوي. هغه اړيکې چې نور حقيقي او حکمي شخصيتونه يې له ده سره ټينګوي، لږ يا ډېر د ده په هويت پورې اړه لري. مثلاً که معلومه شي چې هغه شتمن دى، مالي اعتبار به يې زياتېږي، که يې پيسې په کار وي، خلک به ورته پور ورکوي، بانکونه ورته قرض ورکوي، حکومت ورته د پانګونې لاره هواروي او ځينې خلک يې احترام يوازې په همدې خاطر کوي چې شتمن دى. خو که يو څوک د شتمن په نامه نه، بلکې د يوه پوه، تعليم يافته او د ډېرې مطالعې خاوند په حيث وپېژندل شي نو ښه کارونه به ورته پيدا شي، ښه معاش به اخلي، په کنفرانسونو، سمينارونو، ګردي مېزونو، بهرنيو سفرونو، د تصميم نيولو او سياسي پروګرامونو په جلسو کې د ګډون زيات فرصتونه ورته برابرېږي. د هويت نور اړخونه چې يو وګړى له بله بېلوي، هم همداسې درواخلئ.

د دې لپاره چې د انسان په ژوند کې د هويت اهميت او کارېدنګ را معلوم شي، ښه به وي چې د انسان د اساسي اړتياوو هرم چې د ابراهام مازلو د هرم په نوم يادېږي، وڅېړو. د دې هرم پر اساس د انسان اړتياوې دا دي: فيزيولوژيکي اړتياوې، امنيتي اړتياوې، ټولنيزې اړتياوې، احترام او عزت نفس ته اړتيا، او د ځان غوړولو ورتيا. د دغو ټولو اړتياوو يا يې د ځينو پوره کول، د وګړو له هويت سره مستقيمه رابطه لري.
انسانان څومره چې خپل هويتي عناصر غوړوي، په هماغه اندازه لا ډېرې ګټې تر لاسه کوي. دا به مو خامخا کله ليدلي وي چې يو څوک راځي او وايي چې تاسې ما نه پېژنئ چې زه د پلانکي زوى يم؟! مطلب يې دا وي چې بايد درناوى يې وشي ځکه چې د هاغسې کس زوى دى. يا وايي چې زه د دې وطن د يوه شاعر په حيث د همداسې چلن لايق يم؟! بل به وايي چې زه ستاسو د يوه مسلمان ورور په حيث هيله کوم چې دا ونه کړئ! ملي سوداګر، جهادي قوماندان، ادبي شخصيت، قومي رهبر، چيي روښانفکر، ديني دعوتګر، سياسي سمونپال، او ... په دې ټولو حالتونو کې دا چې وګړى خپل هويتي ابعاد يادوي، مطلب يې دا وي چې نور ورته پام وکړي، خبرو ته يې غوږ ونيسي او په دې توګه درناوى، مقام، دنده، يا نور امتيازونه تر لاسه کړي.

د هويت ښېګنې او بدګنې:

پر هويت باندې ټينګار او اهميت ورکول، ناسمه چاره ده؟ څوک چې هر وخت خپلې هويتي پولې را ځلوي، کوم خطا کار کوي؟ د دې پوښتنې ځوابول آسانه نه دي. تر هغه مخکې بايد د هويت اجزا سره بېل کړو. د هر انسان هويت عمدتاً له دوو ډولو عناصرو څخه رغېدلى وي، جبري او اختياري. دا چې تاسې په څه ډول کورنۍ کې زېږېدلي يئ، کورنۍ مو د کومې طبقې وه، چېرې زېږېدلي يئ، مورنۍ ژبه مو څه ده، او داسې نورې خبرې سره له دې د وګړي په پېژندلو کې مهم نقش لري او د هغه د هويت مهم عناصر دي، خو دا اختياري عناصر نه دي. هېڅوک د دې

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له رااليږلو مخکي په ځير و لولئ

موردونو د انتخابولو حق نه لري. کله چې د ودې عمر ته رسېږو او خپل هويتي پولي پېژنو، بيا نو پر دې خبرو تکيه کوو او دفاع ته يې ور دانگو.

د هويتي عناصرو بله برخه زموږ په خپل اختيار وي او په انتخاب کې يې آزاد يو. دا چې وغواړو ډاکټر شو که انجينير، د سياسي گوند غړی شو که د ادبي ټولني، په حکومتي ادارو کې کار وکړو که په خصوصي شرکتونو کې، په خپل کار کې نوښت وکړو که لټي، له کومې کورنۍ سره دوستي وکړو، له چا سره ملگري شو، له چا څخه څه زده کړو، چا ته څه ور زده کړو، او سلگونه نور موردونه غالباً زموږ په خپل اختيار وي.

عقل خو دا را ته وايي چې هغه چارې زموږ په اختيار کې نه دي، نه د ستايلو دي او نه د رټلو. څوک په دې بايد ونه غندو چې ولې په داسي نوم ورکې کورنۍ که پيدا شوی دی او همدرانګه څوک په دې ونه ستايو چې په لويه او نامي کورنۍ کې زېږېدلی دی څکه چې دا خو د هغه کمال نه دی. خو که څوک له بدو خلکو سره گرځېدلی وي او د هغوی خويونه يې خپل کړي وي، بيا د خپلو بدو کارونو مسوول پخپله وي. په سياسي گوندونو، ټولنيزو ټولنو، علمي مرکزونو ... کې د غړيتوب خبره هم همداسي در واخله.

په حقيقت کې د هويتي عناصرو دغه تنوع، سره له دې چې ځينې يې اختياري نه دي خو بيا هم وګړي ته دا امکان برابروي چې پخپله خپل هويت ورغوي. يعني هغه تصميم نيولی شي چې کوم عناصر په خپل هويت کې زيات کړي او ځينې عناصر چې چنداني مطلوب نه دي، له خپل هويته څنډې ته پوري وهي. مثلاً که يو وګړی د خپلې کورنۍ د ځای ځايګي په خاطر خوښ نه دی يا د خپلې مورنۍ ژبې په خاط د علمي او ادبي پرمختگ چانس نه لري، يا په جسمي لحاظ معيوب دی چې دا د هغه فردي هويت ته زيان رسوي. دی کولی شي چې ځينې مهارتونه کسب کړي، ځينې علوم زده کړي، په ځينو فعاليتونو کې برخه واخلي او په دې توګه په نورو ډګرونو کې د يوه هنرمند، خلاق يا فعال انسان په حيث وپېژندل شي.

نن سبا خلکو ته دا امکانات شته چې خپل هويت ښه او غښتلی کړي. ان ملي هويت هم چې پخوا په اجباري عناصرو کې شمېرل کېده، اوس ډېرو انسانانو ته دا لاره هواره شوې ده چې د يوه هېواد تابعيت پرېږدي او د بل هېواد د تابعيت په اخيستلو سره خپل ملي هويت وغوروي.

د دين او هويت:

په دې منځ کې هغه موضوع چې فکر غواړي او ظاهراً په کافي اندازه بحث وربانډې نه دی شوی، ديني هويت يا دين د هويتي عنصر په توګه دی. کله کله ليدل کېږي چې ځينې ديندارانِ په فخر سره وايي چې زموږ دين زموږ هويت دی. د دوی د دې خبرې هدف ظاهراً دا وي چې دين زموږ لپاره دومره مهم دی چې هېڅکله به ورنه نه تېرېږو. يا ښايي ووايي چې موږ به زموږ په ديني هويت پېژنئ او دا عنصر تر هر هويتي عنصر راته مهم دی. ښايي غواړي ووايي چې موږ به په هره موضوع بحث وکړو خو په دين باندې بحث نه کوو. ښايي په دې خبره کې نور مفاهيم او مقصدونه پراته وي چې ويونکي به يې لا ښه توضيح کړي.

دا چې دين د انسانانو لپاره د هويت يو مهم عنصر دی، هېڅ شک په کې نشته خو دا چې دين د هويتي عنصر کچې ته راټيټ کړو يا يې همدا په خپل ژوند کې د کارولو تر ټولو مهم ځای وګڼو، داسي پېچلې موضوع ده چې کله کله داسي عوارض رامنځته کوي چې بيا به اکثره ديندارانِ وربانډې ټينګار نه کړای شي.

څنګه چې اشاره ورته وشوه، هويت اساساً د ګټې وټې لپاره کارول کېږي او د دنيوي ګټو د حاصلولو مهمه وسيله ده. په هويت د نورو په نظر د وګړي مقام تثبيتېږي او هغوی پوهېږي چې څه رنګ اړيکي ورسره ټينګ کړي او کوم امتيازونه ورته ومني. هويت اساساً د بېلولو کار کوي. هويت پولي جوړوي او شخصي حريم رامنځته کوي. هويت د دې سبب کېږي چې څوک ووياړي، په خپلو وړتياوو ونازېږي، او له نورو سره خپل توپير وښيي. دا د هويت لازمي دي چې د دغو توپيرونو پر اساس هم وپېژندل شي او هم په هويت پورې تړلي حقونه او امتيازونه په ښکاره تر لاسه کړي.

له بلې خوا، څرنګه چې څېړونکو او فيلسوفانو موندلي دي، د بشر په تاريخ کې د شخړو علت همدا ګټې وټې دي. کله چې د ګټو خبره وي، تقابل، جدل، شخړه، دښمني او جنګ هم ورسره وي. له رقيبانو سره د مقابلې لپاره او کله چې د پلويانو د پيدا کولو خبره وي نو هويت پر يوه مهمه وسيله اوړي. په تاريخ کې ډېر داسي کسان تېر شوي دي چې ځانونه يې په يوه خاص توکم پورې نښلولي دي، ځانونه يې د يوه مشوره کس له ذاته ګڼلي دي، له چا سره د خپلوۍ دعوا يې کړې ده، او د دروغو شجرې يې ځان ته جوړې کړې دي چې خپله خوا غښتلې کړي او رقيبان وځپي.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په ځير و لولئ

هویت تل نه، خو ډېر کله تعصب زېږوي. یو علت یې دا دی چې هویت یوازې وار له واره ګټې نه رانغاړي – سره له دې چې غالباً همداسې وي. پر دې سربېره، هویت اروایي ریښې هم لري. کله چې څوک په یو نوم، صفت، شجره، ځانګړنې او وړتیاوې پېژندل کېږي، بیا نو هغه ته د دې شیانو ساتنه او ننګه مهمه شي. که څوک د دې هویت یا د هویت د کومې برخې بد ووایي یا وربانديې نیوکه یا تېری وکړي، وګړي دا پر ځان باندې تېری ګڼي.

هویت د هر چا لپاره بریدونه ټاکي او په دې لاره د هغه د ځانغوښتنې غریزه ارضا کوي. هویت کله کله د غرور، تکبر، ځان خوښوونې او د نورو د تحقیرولو سبب کېدای شي او وګړی په اخلاقي لحاظ را پرځوي. البته تل داسې نه وي خو کله کله وي. هغه وګړي چې دغه عیبونه لري معمولاً په هغو شیانو نازېږي چې دوی ته یې هویت ورکړی دی او دغه هویت دوی ته حق ورکوي چې ځان تر نورو بر او یا نور تر ځان ټیټ وبولي.

دا عقلاني چاره ده چې څوک دې د خپلو ګټو په خاطر په خپل هویت پورې نښتی وي خو په دې چاره کې غیر عقلاني اړخونه هم شته. د بېلګې په توګه، یو څوک فارسي ژبې ته لېواله دی ځکه چې دا یې مورنۍ ژبه ده. هغه له فارسي شعر او ادب سره آشنا شوی دی او د دې ژبې له ښکلاوو سره یې مینه پیدا کړې ده. هغه تصور کوي چې مورنۍ ژبه یې د نړۍ بهترینه ژبه ده. خو وروسته بیا د ژبپوهنې مطالعه کوي او ګوري چې د دې علم له نظره هېڅ ژبه کامله او بې نقصه نه ده. هره ژبه ځینې ستونزې لري او فارسي هم. دی د فارسي ژبې له ستونزو سره په منطقي بڼه آشنا کېږي، مثلاً هغسې چې د فارسي ژبې نوموتې ژبپوه رضا باطني ویلي دي. هغه د زړه له تله دا مني او دا موضوع ورته علمي مسلمات ګرځي. تر دې ځایه پورې خو کار ښه روان و.

خو فرضاً هغه سبا د داسې کسانو محفل ته ځي چې مورنۍ ژبه یې فارسي نه ده. البته دا به ژبپوهانو محفل نه وي او بحثونه به یې هم د ژبپوهنې نه وي. هلته ځینې کسان پر فارسي ژبه نیوکې کوي او عیبونه یې یادوي. کېدای شي دغه نیوکې یا ځینې یې د ژبپوهنې په لحاظ سمې وي خو دا چې دلته دا خبرې د ناپلوي علمي بحث په حیث نه، بلکې د یوې بلې ژبې د ویونکو له خولې راوتلې دي او پر فارسي ژبې یې برید کړی دی، نو دغه کس ناپلوی نه شي پاتې کېدای. داسې نه ده چې هغه ته به دا نیوکې ناسمې او هوایي ښکاري بلکې په دې چې د هغه د هویت پر یوه عنصر برید شوی دی. دا مثال د هرې ژبې د ویونکو لپاره کارولی شو او همدارنګه د هویت پر هر عنصر لکه ګوندي، سیمه‌ییز، مذهبي او نورو عناصرو هم تطبیقېږي. په دې ټولو حالتونو کې هویت د خپل رواني ریښو په خاطر د غبرګون او داسې کړنو سبب کېږي چې کله کله غیر منطقي ښکاري.

دین د هویت په حیث د بېلولو وسیله کېږي. دا چې ولې په هر دین کې دننه مذهبونه رامنځته کېږي، وجه یې همدا ده. په صدر اسلام کې، په لومړي سر کې مسلمانانو یوازې یو مذهب او یو نوم درلود او هغه «مُسلِم» یعنې مسلمان و. په همدې هویت سره له نامسلمانانو سره توپیرېدل. کله چې د مسلمانانو خاوره پراخه شوه او لویې ډلې اسلام ته را واوښتې، بیا نو دغه نوم نه شوای کولی چې د ټولنې مختلفو سیاسي او ټولنیزو ډلو ته هغسې هویت ورکړي چې له رقیبانو څخه وربانديې بېل او پر هغوی بر شي. همدا خبره وه چې د دین په منځ کې نور واړه مذهبي هویتونه رامنځته شول. دغه واړه هویتونه یا د سیاسي تمایلاتو پر اساس لکه علوي، اموي، عباسي، خوارج، یا د علمي تخصصونو پر بنسټ لکه محدثین، فقیهان، زُهاد؛ یا د سیاسي – ژبني مسایلو پر بنا لکه عربي، موالي، شعوبي؛ یا د فرقو پر اساس لکه سني، شیعي، خوارجي، مرجئي؛ او یا د فقهې پر بنا لکه حنفي، شافعي، حنبلي، مالکي، جعفري؛ یا د عرفاني تمایلاتو له مخې لکه نقشبندي، چشتي، قادري، شاذلي، سهروردي، رفاعي، سنوسي؛ یا د کلام پر اساس لکه اشعري، ماتریدي، اهل حدیث، معتزلي رامنځته شول. دا بهیر د اسلام د تاریخ په اوږدو کې روان و او څومره چې وخت تېرېده، هماغومره نور نوي نوي هویتونه د لویې مجموعې په منځ کې راټوکېدل چې نن سبا یې نوې بڼې هم وینو لکه سلفي، جهادي سلفي، اخواني، دیوبندي، مودودي، بریلوي، حزب اللهي شیعه، ملي مذهبي شیعه، او لسګونه نور چې ځینې یې سیاسي مبناوې لري او ځینې نور یې فرهنګي یا نورې. دا بهیر به په ګانده کې هم روان پاتې شي او راتلونکي نسلونه به د نورو نویو هویتونو د زېږېدو شاهدان وي.

نو څوک چې د دین په عیبونو پسې وي، یو دلیل چې پر دین د نیوکې لپاره یې راوړي، همدا ده چې دین د انسانانو تر منځ د تفرقې او اختلاف او بیا د دښمنۍ سبب کېږي او نتیجه یې جنګونو او ورانۍ وي. هغوی وایي چې د انسانانو تر منځ یوازې دا تفرقه نشته چې ځینې په یوه دین کې وي او ځینې په بل کې بلکې په هر دین کې دننه داسې کسان شته چې ادعا کوي چې د دین اصلي نسخه له دوی سره ده او د هماغه دین له نورو لارویانو څخه خپله لاره بېلوي. دا تجربه تقریباً په هر دین کې، په تېره بیا په لویو او مشهورو دینونو کې شته. د درې اویا فرقو خبره همدا تاریخي واقعیت تأییدوي. دغې نیوکې ته هغه ساده ځواب دا دی چې دا عیبونه هله پیدا کېږي چې دین یوازې د هویت په حیث وي.

نور بیا

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ